

Ur *Fjärde internationalen* (Göteborg) 3/1990

Paul Le Blanc

Nicaragua och revolutionär marxism

Replik till Lloyd D'Aguilar

Lloyd D'Aguilars värderingar i "Nicaragua — blandekonomin förrådiska fallgropar", konfronterar Fourth International Tendency¹ med en skarp kritik av vår analys av den sandinistiska regim som hade makten 1979-1990.

Det är omöjligt att bygga upp en revolutionär socialistisk rörelse i Förenta staterna om man har en oklar förståelse av frågan i en verkligt revolutionär situation. Om vi finner oss i att antingen vara "okunniga sekterister" eller "opportunistiska svanspolitiker" i förhållande till den revolutionära verkligheten i Nicaragua, kommer vi vara dåligt förberedda om vi skall utgöra ett fullgott ledarskap i vår egen kommande revolutionära kamp.

D'Aguilar begränsar sig inte till de specifika förhållandena i Nicaragua. Han kritiserar oss för att pessimistiskt förkasta den socialistiska revolutionens möjligheter i Tredje världen. Han bannar oss för att vi kommit till en ståndpunkt nära de moderat-socialistiska mensjevikerna i Ryssland. De hävdade – i motsättning till de revolutionära bolsjevikerna – att arbetarklassen inte borde försöka ta makten i ett ekonomiskt underutvecklat land. Han menar att vi struntar i den ryska revolutionens lärdomar och att vi även förvandlat Trotskij's teori om den permanenta revolutionen till en teori om revolutionen i stadier (demokratisk revolution nu, socialistisk revolution "sedan"). Han kräver att vi skall erkänna att den kubanska revolutionens snabba avskaffande av kapitalismen under 1960-talets första år också visar vägen för Nicaragua i dag.

Det korta svaret på detta är att vi inte förnekar möjligheten av socialistiska revolutioner i Tredje världens länder. Inte heller instämmer vi mensjevikernas uppfattning att arbetarklassen inte ska ta makten i dessa länder. Tvärtom – men revolutionen kommer inte leda till socialism och arbetarna kan inte hålla sig kvar vid makten **såvida de inte får hjälp genom att revolutioner äger rum på andra håll**. Av denna anledning understryker vi mer än våra kritiker den **praktiska nödvändigheten** av revolutionär internationalism. Vi sluter upp bakom den "ryska revolutionsmodellen", som den utvecklades av Lenin och Trotskij, men vi tror att man måste förstå den på ett mer helgjutet sätt. I förhållande till detta, ser vi inte teorin om den permanenta revolutionen som ett abstrakt schema som ser likadant ut och som dikterar samma strategi över allt, utan som en beskrivning av den omfattande revolutionära dynamik som tar sig historiskt specifika uttryck utifrån de nationella särdragen. Den ryska erfarenheten 1917-27 måste skilja sig från de nicaraguanska 1979-90. Den "kubanska vägen" var också den historiskt specifika. Nicaraguanerna har lärt sig mycket av såväl de kubanska som de ryska erfarenheterna, men de har tvingats söka sin egen väg.

Vi vill emellertid inte lämna frågan här, eftersom Lloyd D'aguilars kritik utgör ett genuint tillfälle att vidareutveckla vår analys i en fortsatt diskussion med en uppskattad kamrat.

Viljan att diskutera skillnader i viktiga politiska frågor är grundläggande för genuina revolutionärer och – nu mer än någonsin – en nödvändig del i processen att bygga upp ett revolutionärt parti i Förenta staterna. Alla strömningar inom Fjärde Internationalen borde uppmuntra denna diskussion.

¹ I USA är Fourth International Tendency är liksom Socialist Action sympatiserande organisationer till Fjärde Internationalen. ö.a. [Den artikel av D'Aguilars som Le Blanc polemiserar emot finns också på marxistarkivet: [Nicaragua — blandekonomin förrådiska fallgrop](#) – Red anm]

Det är framför allt viktigt för oss att förstå och lära oss av sådana händelser som FSLNs nederlag i valet i Nicaragua. Att komma till en verklig förståelse är en kollektiv process i vilken en skarp, men kamratlig debatt kan spela en nyckelroll.

Missuppfattningar

D'Aguilar anklagar oss för att ge ett "okritiskt stöd" till sandinisterna och för att hamna i en "tanklös hejklacksledarroll". Detta är felaktigt. Vi har stött sandinisterna, men med öppna och kritiska ögon. Om han drar sig till minnes vad vi har skrivit, påminns han om det faktum att vi vid ett flertal tillfällen har uttryckt vår kritik. I detta svar kommer vi också till en kritiskt sinnad värdering av Nicaraguas revolutionära förtrupp, FSLN.

Det verkliga problem D'Aguilar har med oss är inte att vi har varit okritiska, utan att vi råkar vara oense om en specifik och mer grundläggande kritik av FSLN, som förs fram av kamrater i Socialist Action och mest fulländat i Alan Benjamins bok Nicaragua, *Dynamics of an Unfinished Revolution*.

Denna mer grundläggande kritik som framförs mot sandinisterna går ut på att de hade fel som höll fast vid en blandekonomi, i stället för att, som D'Aguilar lägger fram det, vidta "socialistiska åtgärder som ett sätt att stärka revolutionen". Han menar att "sandinisternas beslut att inte fördjupa revolutionen på samma sätt som Kuba gjorde 'innebar' att man banade vägen för valnederlaget". Han går vidare när han skriver (och återger Socialist Actions åsikter):

Att ställa frågan om sandinisterna kunde ha handlat på något annat sätt är att ifrågasätta huruvida de företrädde arbetarnas och böndernas historiska intressen, mot bakgrund av att de hade makten att bygga upp ett samhälle som företrädde deras intressen.

Lloyd D'Aguilar citerar gillande Socialist Actions uppmaning att bilda "ett nytt parti i Nicaragua, grundat på Fjärde Internationalens historiska program, vilket utgör ett alternativ till det sandinistiska ledarskapets felaktiga politik."

Denna kritik är fylld av felaktiga uppfattningar, vilka i förlängningen skulle vara ödesdiga för den revolutionära kampen i Nicaragua och på andra håll. För trotskister är det särskilt viktigt att korrigera dessa uppfattningar, eftersom de förs fram av en felaktigt uppfattad "ortodox" trotskism. Även om D'Aguilar visar större politisk mognad än Socialist Action – just därför han vill ha en seriös diskussion om det som skiljer oss åt – hänfaller han till samma, alltför enkla metod som kamraterna i Socialist Action gör i sin polemik.

D'Aguilar avfärdar vår analys, som ifrågasätter dessa "ortodoxa" generaliseringar, som en "akademisk övning" och inget annat än "svansviftarpolitik eller trotskistisk mensjevism". Men dessa epitet tillför litet till hans politiska ståndpunkter, som grundas på två ohjälpligt felaktiga uppfattningar: 1) att de på ett riktigt sätt skildrar den nicaraguanska verkligheten; 2) att de korrekt skildrar Leo Trotskijs revolutionära politik. Låt oss granska ståndpunkterna.

Den nicaraguanska verkligheten

I tidigare skrifter har vi riktat stor uppmärksamhet på en diskussion om den nicaraguanska verkligheten och presenterat mer statistik, faktauppgifter och annan dokumentation än D'Aguilar tycks finna välsmakande. Här begränsar vi oss till ett par punkter. Vi inriktar oss också på det seriösa förhållningssättet hos andra revolutionärer, vars analyser liknar dem som kamraterna i Socialist Action för fram, men som – efter närmare undersökning av verkligheten – utvecklats ett synsätt som ligger närmare vårt eget.

En brittisk forskare på vänsterkanten, James Dunkerley, skrev 1982 en användbar bok, *The Long War, Dictatorship and Revolution in El Salvador*, jämte en analys i samma ämne i antologin *Crisis in the Caribbean* 1983. Dunkerley noterade att FSLNs seger i Nicaragua

innebar att en förebild upprättades för revolutionärer i hela regionen. Han ifrågasatte modellens värde, eftersom han betraktade FSLN-regimen som ”autentiskt småborgerlig i sin jacobinism, populism och statliga styrning [dirigism], antikapitalistisk i anden, men utsatt för den inhemska borgarklassens och de internationella bankernas tryck å ena sidan, och arbetarnas och böndernas å den andra, för evigt vacklande mellan de båda och, fram till nu, garanterande de kapitalistiska egendomsförhållandena.” Han såg sandinisterna följa en stalinistiskt inspirerad modell, med en ”allians över klassgränserna, för att genomföra ett folkligt demokratiskt program i kombination med en underförstådd stadiestrategi på vägen mot socialismen.”² Efter ytterligare undersökningar gick emellertid Dunkerley utöver detta Socialist Action-liknande perspektiv.

I sin ovärderliga bok *Power in Isthmus, A Political History of Modern Central America*, gör Dunkerley en mycket mer sofistikerad analys. Där noterar han att det inom FSLN finns tre olika riktningar som avspeglar ”leninisternas, castristernas och socialdemokraternas olika politiskt-militära projekt”. Hans fortsatta argumentation går ut på att Nicaraguas specifika klasstruktur (merparten av befolkningen utgjordes av ett utfattigt ”småborgerligt” skikt i städerna – halvt om halvt proletariserade gatuförsäljare, informella servicearbetare o s v – och radikaliserade bönder, där de båda var ”långt ifrån instinktivt för kollektivismen”) hade en modererande inverkan på FSLNs uttalanden:

Följaktligen fanns ordet socialism – trots att sandinismen lärde att endast arbetarna och bönderna skulle ’löpa linan ut’ (m a o socialismen) – bara nämnt två gånger i FSLNs återföreningsavtal från mars 1979, och det offentliga användandet av ordet efter revolutionen begränsades till arbetarklassen, där det var ett traditionellt fackföreningsord.³

Dunkerley noterar att ”produktions- och egendomsmonstret efter 1979 varken motsvarar en enkel ’blandekonomi’ med en rationell och stabil balans mellan offentlig och privat sektor eller en obevekligt utökad kollektivisering... Även om FSLNs uttalade politik inte är ’socialistisk’, grundas den uttryckligt på att borgarklassen berövats den politiska makten och är endast avsedd att bevara möjligheterna att göra profit så länge det leder till fortsatt investering och produktion.” Dunkerley tillägger:

Båda dessa faktorer har lett till att förtroendet för borgarklassen minskat. Det har uppmuntrat en vitt spridd övertygelse om att dess existens är oviss och till stora delar bestäms av nödvändigheten att bibehålla utbudet i en akut krisperiod, snarare än att FSLN verkligen slutit upp bakom blandekonomin.

Dunkerley påpekar att ”FSLN offentligt slutit upp bakom socialismen”, men tillägger att de enbart talar om en gradvis övergång – och till och med detta ”med anmärkningsvärd försiktighet.” Han sammanfattar:

Erfarenheterna efter 1983 underströk alltmer bräckligheten i en radikal förändring i en liten och efterbliven ekonomi. Eftersom ekonomin var relativt ’öppen’ efter 1979, hade Washington inte särskilt svårt att få den att ’skrika’, på samma sätt som de destabiliserat den chilenska ekonomin under Salvador Allendes Unidad Popular-regering. Sandinisterna och deras rådgivare hade studerat denna erfarenhet mycket noggrant, men det låg utom deras makt att göra något mer än att mildra de fientliga angrepp som urgröpt de samhällsekonomiska reformerna 1979-82 och minskat det folkliga stöd de vunnit.⁴

² James Dunkerley, *Power in the Isthmus, A Political History of Modern Central America*, Verso, London 1988, ss 241, 242, 245

³ a. a. ss 292-293, 295.

⁴ a. a. ss 309, 311.

D'Aguilars svar är att FSLN skulle ha fördjupat revolutionen ”på samma sätt som Kuba”. Alan Benjamin går vidare på samma tema i *Den nicaraguanska revolutionens viktigaste lärdomar*:⁵

Den sandinistiska revolutionen gick bara halvvägs; den lyckades inte följa den kubanska revolutionens exempel. Där visades det att för att nå ett verkligt nationellt oberoende var det nödvändigt att löpa linan ut – d v s att kombinera den nationella befrielserevolutionen mot imperialismen med den sociala revolutionen mot kapitalismen.

Den kubanska revolutionen avskaffade, till skillnad från den nicaraguanska, kapitalismen genom en snabb och övergripande expropriering.

Problemet med detta visas klart av våra kamrater, som publicerar den utmärkta brittiska tidskriften *Socialist Outlook*. Vi noterar att Alan Benjamins bok fick mycket positiv kritik. I april i år gjorde kamraterna i en ledare en mycket försiktig bedömning av valnederlaget, som ändå tillräckligt understryker det viktigaste:

En majoritet av de nicaraguanska väljarna blev till sist trötta på kriget och var heller inte övertygade om att sandinisterna kunde erbjuda en ekonomisk framtid mot [den borgerliga kandidaten] Violeta Chamorros tjugiga löften om förnyad amerikansk hjälp och handel. Därmed demoraliserades väljarna i så hög grad att de röstade på UNO-koalitionen.

Fidel Castro gav redan från början sandinisterna rådet att inte försöka bygga upp ett nytt Kuba, utan bara ‘ett nytt Nicaragua’. Det råder ingen tvivel om att under de skiftande förhållandena i världen 1979-90, möjligheterna för en 1960-talsaktig ‘kubansk väg’ – lika beroende som Castro alltid varit av den sovjetiska hjälpen – aldrig var särskilt aktuell för FSLN, även om de hade velat slå in på den.

Om kamrat D'Aguilar, kamraterna i *Socialist Action* eller andra har några idéer om hur nicaraguanerna framgångsrikt skulle ha kunnat följa den ”kubanska vägen” under så dramatiskt skilda förhållanden (det vill säga utan betydande materiellt stöd från Sovjetunionen och Östeuropa) kan de väl dela med sig av dessa. Till dess är det svårt att ta särskilt seriöst på deras ”lösning” på den kris den nicaraguanska revolutionen stod inför. Detta innebär ingalunda att FSLN aldrig skulle ha tagit makten; om de inte hade gjort det skulle de inte ha kunnat kopiera den kubanska ekonomiska utvecklingen och därigenom föra revolutionen framåt. De var tvungna att göra det bästa möjliga under de skiftande internationella förhållandena. Och de lyckades ganska väl – om än inte perfekt.

Även om FSLN förlorade valet, är den nicaraguanska revolutionen inte besegrad. De nicaraguanska arbetande massornas fortsatta kamp kommer avgöra landets framtid. Enligt vår åsikt är FSLN fortfarande den kraft som är bäst lämpad att leda denna kamp. Vi är för nicaraguanska revolutionärer, som studerar idéerna bakom och slutligen ansluter sig till Fjärde Internationalens program; men alla som gör det tillhör den revolutionära förtruppen – FSLN. FSLN är inte alls en monolitisk organisation: medlemmarnas olika perspektiv och uppfattningar avspeglas i diskussionerna och aktiviteterna efter valet. Denna mångfald är en styrka när FSLN försöker pröva och anpassa sig till den nya komplexa verkligheten.

Jag har hävdad att FSLN inte hade kunnat vinna valet genom att nationalisera ekonomin. D'Aguilar ifrågasätter detta:

Min enda fråga är: Om Le Blanc inte anser det vara mödan värt för sandinisterna att slåss för att behålla makten, varför skulle det nu vara bättre för dem att ta strid om makten som en ‘oppositionell’ kraft? Vilka nya insikter eller perspektiv tror han att sandinisterna nu har att erbjuda de nicaraguanska massorna?

⁵ *Socialist Action*, april 1990, s 11.

Det är tråkigt att kamraten väljer att ställa frågan så. Jag har aldrig förnekat att det var ”värt” för sandinisterna att kämpa för att behålla makten. De **kämpade** just för detta, och alla vi Fourth International Tendency stödde dem så långt vi bara kunde. Men FSLN insåg – av orsaker som mer noggrant skall gås igenom senare i denna artikel – att ett försök att ”stärka revolutionen” genom att ”ta ett steg närmare socialismen” inte hade lett till socialism, utan faktiskt försvagat revolutionen ytterligare. Detta faktum skall inte få oss att glömma att FSLN-regeringen strävade efter att ta ifrån borgarklassen den politiska makten (FSLNs blotta existens är en negering av borgerlighetens politiska makt); att FSLN strävade efter att arbetarklassen tillkämpade sig allt mer makt i samhället; och att man förde en politik som ledde till målet – övergången till socialismen. FSLN var **kvalitativt skilt** från den nuvarande Chamorro-regeringen, som ägnar sig åt att stärka borgarklassen på de arbetandes bekostnad. Den nya regeringen försöker befästa segern för det kapitalistiska systemet, genom vilket profiter för ett fåtal garanteras genom att det stora flertalet förnedras och utsugs.

Faktum kvarstår emellertid att, **fram till dess arbetarnas revolutioner segrar i andra länder** (framför allt i mer industriellt utvecklade länder), kommer socialismen vara en av de saker sandinisterna inte kan erbjuda Nicaraguas arbetande folk. Det är därför den revolutionära internationalismen inte är en generös efterkonstruktion, utan en hörnsten i vår strategiska inriktning, lika giltig i Nicaragua som någon annanstans. Jag skulle vilja tillägga att för en revolutionär socialist räcker det inte att blott kräva ”socialism eller döden”. Det innebär att man slåss för reformer och ”arbetarklassens omedelbara intressen”, som *Kommunistiska Manifestet* manar oss till, samtidigt som man företräder och kämpar för befrielseörelsens framtid. Det innebär att man bekämpar imperialismen och det kapitalistiska förtrycket, för omedelbara och demokratiska krav som ligger i arbetarnas och de förtrycktas intresse, med ett perspektiv som integrerar dessa i en världsomspännande kamp för socialistisk demokrati. Detta borde vara de nicaraguanska (men även amerikanska) revolutionärernas perspektiv för majoriteten av de arbetande.

”Ortodox trotskism”

Vi har redan besvarat en del av de teoretiska frågor som D’Aguilar rest.⁶ Men han förtjänar ett mer direkt och fullständigt svar. D’Aguilar uttrycker oro för min ”ortodoxt trotskistiska” själ, när han skriver:

Än mer störande är att Le Blanc fortsätter skylla ‘det alltför tidiga språnget över till en nationaliserad ekonomi’ på den bortvittrande arbetardemokratin och byråkratiseringen av sovjetstaten. Det är förvånande att någon som är så ortodox som Le Blanc, i försvaret av sandinisterna, nu reviderar traditionella trotskistiska förklaringar av stalinismens och byråkratismens framväxt genom så ensidiga förklaringar.

Jag tror att uppmärksamma läsare av artiklar jag tidigare skrivit finner att min förklaring av stalinismen inte är ”ensidig”.⁷ Det finns tre orsaker som jag skulle vilja fokusera i förklaringen av den ryska revolutionens urartning. Det finns t o m fler än tre, men en fokusering av dessa får räcka för tillfället: 1) den ryska revolutionens isolering, i kombination med 2) den ryska ekonomins efterblivenhet och disintegrering och 3) det **kanske oundvikliga** (i Rysslands fall) allt för tidiga språnget över till en nationaliserad ekonomi.

1. Trotskij får visa oss vägen när det gäller den första punkten:

Låt oss komma ihåg bolsjevikernas prognos, inte bara vid ryska revolutionens utbrott, utan åratals före. De specifika alliansernas styrka nationellt och internationellt, kan möjliggöra att arbetarklassen först erövrar makten i ett efterblivet land som Ryssland. Men samma alliansers styrka visar

⁶ Se ”Reflections on Permanent Revolution in Nicaragua”, *Bulletin in Defense of Marxism*, nr 75.

⁷ Se ”Understanding the Nicaraguan Revolution” i *Bulletin in Defense of Marxism*, nr 67.

redan på förhand att utan **en mer eller mindre snabb seger för arbetarklassen i de utvecklade länderna**, kommer arbetarregeringen i Ryssland inte att överleva. Om sovjetstyret lämnas på egen hand kommer det antingen att falla eller urarta.⁸

Tvärtemot vad D'Aguilar på ett ställe hävdar, är detta knappast ett exempel på "trotskistisk **mensjevism**" – vad det nu innebär – utan leninst-trotskism.

2. D'Aguilar beklagar sig över att denna Trotskij's internationalistiska oro "sätts i motsättning" till "vidtagandet av socialistiska åtgärder" i ett industriellt underutvecklat land. Men här kan han inte luta sig mot någon trotskistisk "ortodoxi". I *Den förrådada revolutionen* citerar Trotskij den unge Marx:

En utveckling av produktivkrafterna är den absolut nödvändiga praktiska premissen (för kommunismen), eftersom den förutan förallmänligas nöden, och med nöd börjar kampen om nödortfen igen, vilket betyder att all den gamla smörjan kommer åter.⁹

Trotskij kommenterar att [detta citat]:

...icke desto mindre [ger] en oumbärlig teoretisk nyckel till sovjetregimens alltigenom konkreta svårigheter och sjukdomar. Genom imperialist- och inbördeskrigen förvärrades nödlidandet och med denna historiska grundval försvann inte 'kampen för den individuella existensen' dagen efter revolutionen, ej heller avtog den under de följande åren utan antog ibland de våldsammaste proportioner i stället.¹⁰

I ett industriellt underutvecklat land, utan hjälp från socialistiska revolutioner i mer industrialiserade länder, leder inte "socialistiska åtgärder" till socialismen. Trotskij betonar att vi måste hämta vår förståelse av den byråkratiserade sovjetstaten "från landets efterblivenhet och isolering".¹¹

3. Men det finns ytterligare en faktor, som kräver en längre diskussion. Victor Serge skildrade den åskådligt mot 1920-talets slut, medan han var anhängare av Vänsteroppositionen. Hans klassiska skrift *År ett av den ryska revolutionen*, utgiven i Paris 1930, beskriver Lenins, Trotskij's och majoriteten av bolsjevikpartiets motstånd mot påtryckningarna från många arbetare och även från den vänsterkommunistiska fraktionen inom partiet, som "förespråkade de mest radikala ekonomiska åtgärder" – övergripande exproprieringar skulle ersätta kapitalismen med en nationaliserad planekonomi under arbetarnas demokratiska styre. Detta sågs som alltför tidigt och ytterligt utopiskt under de villkor som var för handen i den nya sovjetrepubliken. Lenin och Trotskij försökte i stället upprätthålla en blandekonomi – med en statlig och en privat sektor – till dess socialistiska revolutioner i utvecklade industrialiserade länder kom till sovjetrepublikens räddning. Men det dubbla hotet av utländsk intervention och inbördeskrig ledde dem slutligen till slutsatsen att deras mer moderata kurs hade blivit ohållbar, eftersom de kapitalister som förfogade över betydande ekonomiska resurser kunde arbeta för en seger för revolutionens fiender. Nationaliseringar utnyttjades som en självförsvarsmekanism.

Om Lenin och Trotskij ansåg att detta var nödvändigt för Ryssland, varför skulle inte samma gälla för Nicaragua, frågar sig D'Aguilar. Därför att inte varje **taktik** som följdes av bolsjevikerna skall generaliseras till en **princip**, giltig i alla situationer. Vad som kan vara en tvingande nödvändighet under en kris, kan visa sig omöjlig eller förödande under en annan. Även i den stridsrustade sovjetrepubliken, bidrog inte bara denna desperata politik till att rädda revolutionen – **samtidigt** bidrog den till att underminera den.

⁸ Leon Trotsky, "Stalinism and Bolshevism", *Writings of Leon Trotsky, 1936-37*, Pathfinder Press, New York 1978, ss 420-421. [På svenska: [Stalinism och Bolsjevism](#) – Red anm]

⁹ *Den förrådada revolutionen*, Bokförlaget Röda Rummet, Stockholm 1983, s 46.

¹⁰ a. a. s 46.

¹¹ a. a.s46.

Exproprieringen av industrin, som gränsade till en fullständig nationalisering, satte ett hela tiden ökande antal arbetare i ansvarig ställning i sovjetstaten och tvingade den att hastigt upprätta en rad organ med funktionärer, företagsledare och administratörer som inte enbart kunde rekryteras från arbetarklassen. Så föddes den byråkrati, som snabbt blev ett hot.¹²

Trotskyj förkastade långt ifrån denna analys utan vidareutvecklade den i *Den förrådada revolutionen*:

De första åren efter revolutionen var en period av totalt och brutalt inbördeskrig. Det ekonomiska livet bestämdes helt av frontens behov... Den militära kommunismen innebar i grunden en systematisk reglering av konsumtionen i en belägrad fästning.¹³

Snart uppstod illusioner, liknande dem som t ex kamraterna i *Socialist Action* har. Trotskyj fortsatte:

Det måste dock framhållas att ursprungligen hade man här vidare syften i sikte. Den sovjetiska regeringen hoppades och ansträngde sig att utveckla dessa regleringsmetoder och att direkt överföra dem till ett system med planerad ekonomi både inom distribution och produktion. Med andra ord hoppades man att från 'militär kommunism' gradvis kunna nå genuin kommunism, utan att förstöra systemet på vägen.¹⁴

Trotskyj skriver att "de utopiska hopp som fötts under den militära kommunismens epok blev senare föremål för en brutal men i de flesta avseenden rättvis kritik".¹⁵ Han tillägger:

Under den första tiden var sovjetregimen utan tvekan betydligt mer inställd på jämlikhet och mindre byråkratisk än nu [1936]. Men det var den allmänna fattigdomens jämlikhet. Landets resurser var så knappa att det inte fanns möjlighet att urskilja något bredare privilegierat lager bland befolkningsmassorna. Samtidigt dräpte ländernas 'egalitära' karaktär det personliga intresset, och blev en broms på utvecklingen av produktivkrafterna.¹⁶

Den (i det här fallet) oundvikliga katastrof de alltför tidiga nationaliseringarna under krigskommunismen ledde till var förnuftiga ur militär synvinkel, men ekonomiskt var det en katastrof som hade politiska återverkningar.

Demokratin hade inskränkts i proportion till de ökade svårigheterna. I början hade partiet önskat och hoppats kunna hålla kvar frihet i den politiska kampen inom ramen för sovjeterna. Inbördeskriget medförde att denna beräkning blev svårt beskuren. Oppositionspartierna förbjöds ett efter ett.¹⁷

Samtidigt kringkars demokratin i bolsjevikpartiet och detta "visade sig helt i byråkratins smak, eftersom denna då börjat nalkas partiets inre liv uteslutande ur administrativ bekvämlighetssynpunkt."¹⁸ I ett klassiskt stycke ur *Den förrådada revolutionen* skrev Trotskyj dessa tänkvärda ord:

Grundvalen för byråkrati styre är samhällets fattigdom på konsumtionsvaror, med den resulterande alla-mot-alla-kampen. När det finns tillräckligt med varor i en affär, kan köparna komma närhelst de önskar. När det råder knapphet på varor, tvingas köparna stå i kö. När köerna är mycket långa, är det nödvändigt att sätta dit en polisman för att hålla ordning. Sådan är utgångspunkten för sovjetbyråkratins makt. Den 'vet' vem som skall få någonting och vem som måste vänta.¹⁹

¹² Victor Serge, *Year One of the Russian Revolution*, Holt, Rinehart and Winston, New York 1972, s 353.

¹³ *Den förrådada revolutionen*, s 21.

¹⁴ a.a. s 21.

¹⁵ a.a. s 22.

¹⁶ a.a. s 83.

¹⁷ a.a. s 72.

¹⁸ a.a. s 73.

¹⁹ a.a. s 83.

För att utveckla produktionen blev det nödvändigt att tillåta ekonomisk ojämlikhet för att påskynda den ekonomiska utvecklingen – men just detta ledde till att byråkratin stärktes ytterligare. Den Nya Ekonomiska Politiken (NEP), som återinförde marknadsekonomin och den småskaliga kapitalistiska produktionen, blev nödvändig för att rätta till den skadegörelse krigskommunismen orsakat. Samtidigt som det ekonomiska läget förbättrades, ökade också byråkratins privilegier och makt. Mot slutet av 1920-talet växlade byråkratin under Stalins ledning över till att genomföra ”socialistiska åtgärder”. NEP ersattes av tvångskollektivisering av jorden och en hastig industrialisering. Syftet var att stärka den privilegierade byråkratins auktoritära strypgrepp över samhället.

En annan, av andra ofta betonad, orsak till stalinismen ligger i de tidigare odemokratiska åtgärder bolsjevikerna vidtagit under inbördeskrigets första tid. ”Det går inte att förneka att det enda partiets dominans fungerade som den stalinistiska totalitarismens juridiska utgångspunkt”, kommenterade Trotskij.

Men orsaken till denna utveckling finner man varken i bolsjevismen eller i det tillfälliga förbudet mot andra partier under kriget, utan i arbetarklassens otaliga nederlag i Europa och Asien.”²⁰

Detta är absolut relevant när det gäller Nicaragua. Samtidigt som sandinisterna lyckades bekämpa skapandet av en ”juridisk utgångspunkt” för totalitarismen, och i stället vidmakthöll politisk pluralism och demokratiska rättigheter, kvarstår faktum att misslyckandet för revolutionerna i andra länder hindrade den nicaraguanska revolutionens framtida utveckling. En seriös genomgång av erfarenheterna i Sovjetunionen borde göra oss skeptiska till uppfattningen att en sandinistisk variant av krigskommunismen skulle ha lett till att nicaraguanerna skulle ha övervunnit detta hinder.

Lika viktig som den ryska revolutionen är för seriösa marxister, lika viktigt är det för oss att kritiskt tillämpa vårt perspektiv på den nya verkligheten. Det är lärorikt att se hur Trotskij själv gjorde detta i Latinamerika under hans sista år.

Trotskij och den latinamerikanska revolutionen

Den 4 november 1938 inledde Trotskij och andra anhängare till Fjärde Internationalen, som samlats i Coyoacan i Mexiko, en diskussion om ”de latinamerikanska problemen”. En av deltagarna, Charles Curtiss, fällde kommentaren:

kamrater i Mexiko, Puerto Rico, Kuba och andra regioner, har, såvitt jag kunnat se, ett extremt mekaniskt förhållningssätt till den permanenta revolutionens problem. /.../ De tar en uppfattning, och vrider och vänder på den så att den till sist mister sitt innehåll. /.../ Vi måste understryka det nödvändiga i att studera varje konkret fall, inte utifrån abstraktioner, utan utifrån det konkreta fallet.

Trotskij kommenterade:

Ja, jag tror att kamrat Curtiss har rätt. Frågan är oerhört viktig; ett schematiskt förhållningssätt till den permanenta revolutionen kan bli och blir understundom oerhört farlig för vår rörelse i Latinamerika.”²¹

För att förstå hur Trotskij tänkte, är det kanske bäst att fokusera fallet Mexiko, som han flera gånger kommenterade 1939. Han beskrev ett land som (till skillnad från Nicaragua) inte hade erfarenhet av proletär revolution, men hans kommentarer är uppenbart mer allmängiltiga.

Trotskij såg Mexiko, ett industriellt efterblivet land där utländskt kapital spelar en avgörande roll, ”därför den nationella borgarklassens relativa svaghet i förhållande till den nationella

²⁰ Trotskij, ”Stalinism and Bolshevism”, *Writings 1936-37*, Pathfinder Press, New York 1978, s 426.

²¹ ”Latin American Problems: A Transcript”, *Writings of Leon Trotsky, Supplement 1934-40*, New York, Pathfinder Press, 1979, s 782-783.

arbetarklassen”. Detta gav den mexikanska regeringen en ”bonapartistisk karaktär”, då den svängde mellan det utländska och det inhemska kapitalet, och ”mellan den svaga nationella borgarklassen och den relativt starka arbetarklassen.”²²

Regeringen, under ledning av den radikale nationalisterna president Lazaro Cardenas, hade valt den andra, mer radikala inriktningen: den genomförde nationaliseringar av järnvägarna och oljeindustrin, där staten spelade kapitalistens roll i dessa två nationaliserade sektorer, samtidigt som den försökte förbättra den organiserade arbetarklassens levnadsstandard och deltagande. Trotskij skrev:

i ett halvt om halvt kolonialiserat land, är statskapitalismen utsatt för det privata utländska kapitalets och dess regeringars påtryckningar, och kan inte leva kvar om den inte har arbetarnas aktiva stöd.

Förutom borgarklassen och arbetarklassen och den radikal-nationalistiska statsapparaten, betonade Trotskij betydelsen av att majoriteten av Mexikos befolkning levde i byar på landet. Han betraktade deras befrielse som central för den mer omfattande revolutionära kampen:

De mäktiga parasitära eller halvt om halvt parasitära jordägarna, jordägarnas ekonomiska och politiska dominans över bönderna, tvångsarbetskraft i jordbruket, det förment patriarkala systemet med arrendatorer som betalar av en del av skörden i arrende, något som är helt likvärdigt med slaveri – allt detta måste definitivt avskaffas på kortast möjliga tid.²³

De mexikanska revolutionära socialisterna och den mexikanska arbetarklassen i sin helhet skulle, enligt Trotskij, göra gemensam sak med den radikal-nationalistiska regeringens revolutionära politik, samtidigt som de behöll sin politiska självständighet:

I den agrara frågan stöder vi exproprieringarna. Detta innebär givetvis inte att vi stödjer den nationella borgarklassen. Så snart det handlar om en direkt kamp mot de utländska imperialisterna eller deras reaktionära fascistiska agenter, ger vi vårt revolutionära stöd, samtidigt som vi bevarar vårt fulla politiska oberoende för vår organisation, vårt program, vårt parti och fullständig frihet för kritik.²⁴

Enligt Trotskij måste kampen för arbetarnas revolution i detta sammanhang rotas, inte i krav på socialism, utan i krav på att den demokratiska kampen skall fullbordas:

Mexikos arbetarklass deltar, ofrånkomligt, i rörelsen, i kampen för landets oberoende, för en demokratisering av jordreformerna o s v. På så vis kan arbetarklassen komma till makten innan Mexikos självständighet säkras och jordförhållandena omorganiserar. Då kan arbetarregeringen bli ett verktyg, varmed dessa frågor får sin lösning. Det kan ske; det är troligt. Men det är nödvändigt att leda arbetarna, att visa dem vägen – från de demokratiska frågorna till maktövertagandet. Inte genom att ställa frågan om en socialistisk diktatur i förhållande till massornas verkliga behov och strävanden, utan genom att ta utgångspunkten i arbetarklassens behov i den dagliga kampen, i motsättning till den nationella borgarklassen, att vinna arbetarnas ledarskap och ta makten.²⁵

Vad är nu detta? Trotskij uppmanar alltså arbetarklassen att ta makten (d v s vad som ibland benämns ”proletariatets diktatur”), men särskiljer detta från en socialiserad ekonomi (vilket han här benämner en ”socialistisk ekonomi”). Han understryker fortsättningsvis denna poäng med tjocka, svarta streck.

Frågan om erövrandet av makten och socialismen... måste ställas konkret. Den första uppgiften är att arbetarpartiet i Mexiko och andra utvecklade latinamerikanska länder tar makten. Den andra uppgiften är att bygga socialismen. Givetvis vore det svårare för Mexiko att bygga socialismen än

²² Leon Trotsky, ”Nationalized Industry and Workers’ Management” *Writings of Leon Trotsky, 1938-39*, New York, Pathfinder Press, s 326.

²³ Leon Trotsky, ”On Mexico’s Second Six Year Plan”, a.a. ss 223-224

²⁴ ”Latin American Problems”, s 785.

²⁵ a.a. s 784.

för Ryssland. Ännu är det inte alls uteslutet att de mexikanska arbetarna kan erövra makten innan arbetarna i Förenta staterna gör det, om Förenta staternas arbetare fortsätter vara lika långsamma som de är nu... Vi måste puffa på dem. **Men detta innebär inte att de kommer bygga upp sin egen socialism.** De kommer besluta sig för att slåss mot den amerikanska imperialismen och de kommer givetvis reorganisera landets jordförhållanden och avskaffa det gemena och parasitära samhälle som spelar en oerhörd roll i dessa länder, lägga makten i händerna på arbetar- och bonderåden och bekämpa imperialisterna. **Framtiden beror på vad som händer i Förenta staterna och övriga världen.** (Min betoning.)²⁶

De betonade meningarna ifrågasätter den till synes mer radikala inriktning som förs fram av t ex Alan Benjamin, vilken Lloyd D'Aguilar så gillande citerar. "Efter en revolutionär omvälvning i underutvecklade länder tenderar övergångsperioden från privat till nationaliserat ägande att vara kort", skriver Benjamin, eftersom t ex de nicaraguanska kapitalisterna och deras imperialistiska allierade aldrig kommer tolerera att deras profiter sätts i fråga av "de nicaraguanska arbetarnas och böndernas behov av att rationellt planera produktionen för att tillfredsställa sina egna behov."²⁷ Därför kommer, enligt kamraterna, de borgerliga egendomsförhållandena sopas bort och ersättas av **en nationaliserad ekonomi under det arbetande folkets demokratiska kontroll, med en rationell planering för att uppfylla de mänskliga behoven.** Meningen vi understrukt är helt enkelt en upprepning av Benjamins egna ord, och utgör också en definition av en socialistisk ekonomi.

Inte nödvändigtvis, säger Trotskij. Förutsättningarna för det arbetande folket i ett land som Nicaragua att ta ett språng mot socialismen beror på mycket mer än bara klassens rörelseriktning och styrka i det landet. Det är avhängigt den revolutionära klasskampens framsteg i andra länder. Detta följer av Trotskij's teori om den permanenta revolutionen och hjälper oss att förnuftigt handskas med de nicaraguanska erfarenheterna. "Det fanns två grundläggande förutsättningar för teorin om den permanenta revolutionen", förklarade Trotskij 1928.

För det första kan revolutionen, trots Rysslands historiska efterblivenhet, överföra makten i händerna på den ryska arbetarklassen, innan arbetarklassen i mer utvecklade länder erövrar den.

Detta hände också i Nicaragua 1979-80.

För det andra, att vägen ut ur dessa motsättningar som den proletära diktaturen drabbas av i ett efterblivet land, omgivet av en värld full av kapitalistiska fiender, ligger i världsrevolutionen.²⁸

Även detta har besannats när det gäller Nicaragua.

Innebär detta att Trotskij avråder latinamerikanska revolutionära socialister från att kämpa för att befria sina länder från imperialistiskt förtryck och kapitalistisk utsugning? Nej, tvärtom menar Trotskij att "vi måste hjälpa dem i denna riktning". Han förespråkar att arbetarklassen tar den politiska makten, och med denna makt kan mycket göras för folkets bästa. Men en socialistisk ekonomi kan inte införas i ett sådant land innan arbetarklassens revolutioner segrat på andra håll. Till dess tycks Trotskij ha föredragit en revolutionär form av blandekonomi.

Trotskij's poäng i diskussionen om agrarpolitiken var att "en viss teknologisk utveckling, som åtminstone ligger på en elementär nivå, måste föregå kollektiviseringen och inte komma efteråt. Denna första teknologiska utveckling skulle innebära produktion av jordbruksmaskiner, gödningsmedel, järnvägar och industri i allmänhet".

²⁶ a.a. s 785-786.

²⁷ Alan Benjamin, *Nicaragua, Dynamics of an Unfinished Revolution*, San Francisco, Walnut Publishing Co., 1989, s 94.

²⁸ Leon Trotsky, *The Third International After Lenin*, Pathfinder Press, New York 1970, s 40. [på svenska: [Tredje internationalen efter Lenin](#) – Red anm]

Varifrån kommer de nödvändiga medlen för denna industriella utveckling, frågade Trotskij – ”Landet är ju fattigt...”

Det behövs internationellt kapital... Stora summor internationellt kapital söker för närvarande investeringsområden, t o m där endast en blygsam (men ändå säker) avkastning är möjlig. Att vända ryggen åt utländskt kapital och tala om kollektivisering och industrialisering är att låta sig berusas av orden.²⁹

Trotskij gav inga allmängiltiga råd för hur stor del av ekonomin som skulle finnas i den statliga respektive den privata sektorn, utan föredrog

industrikoncessioner... i form av samägda företag, d v s företag där regeringen deltar (med 10, 25 eller 51 procents aktieinnehav, allt efter omständigheterna) och skriver in i kontrakten möjligheten att köpa tillbaka resten av aktiestocken efter en viss tid.

Ett sådant deltagande från regeringen skulle underlätta uppskolningen av inhemska ingenjörer och administratörer under ledning av andra länders kapitalistiska företag, och ”om tidsperioden för optionsrätten på förhand fastställs i kontrakten skulle det skapa det förtroende som krävs hos kapitalinvesteringarna.” Trotskij påminde om att sådana industrikoncessioner hade uppmuntrats efter den bolsjevikiska revolutionen:

Lenin lade stor vikt vid dessa koncessioner för landets ekonomiska utveckling och för den tekniska och administrativa skolningen av sovjetisk personal.

Samtidigt som Trotskij ansåg att ”det vore snudd på självmord att stänga dörrarna för utländskt kapital”, förespråkade han också nödvändigheten av att försvara arbetarnas intressen genom att bygga upp starka och på samma gång genuint demokratiska fackföreningar:

Det är nödvändigt att skydda arbetarklassen, inte bara mot den kapitalistiska utsugningens överdrifter, utan även mot arbetarbyråkratins missbruk.³⁰

En regim, grundad på arbetarklassens politiska hegemoni, som genomför demokratiska reformer (däribland jordreformer som gynnar bönderna), som samtidigt för den ekonomiska utvecklingen framåt i samarbete med kapitalistiska entreprenörer (även utländska investerare), samtidigt som den stöder demokratiska massorganisationer, t ex fackföreningar, som försvarar det arbetande folkets omedelbara intressen – detta var Trotskij's recept för sådana latinamerikanska länder som Mexiko (och, får vi förmoda, Nicaragua). Detta förhållningssätt ”kan tyckas vara genomsyrad av en moderat, närmast konservativ anda”, medgav Trotskij, men han hävdade att ”vår utgångspunkt är mycket mer realistisk och på samma gång mer revolutionär.”³¹

Denna allmänna inriktning tycks till stora delar motsvara den sandinisterna följde i Nicaragua. Ändå ställer deras erfarenheter, också valnederlaget, oss ansikte mot ansikte med nya frågor.

Kunde sandinisterna ha åstadkommit mer?

Det går inte att förneka att sandinisterna kunde ha åstadkommit mer. Samma sak kan givetvis sägas om bolsjevikerna – och i en del frågor kan man hävda att sandinisterna gjorde bättre ifrån sig än bolsjevikerna. Faktum kvarstår emellertid att sandinisterna gjorde misstag.

Innan vi går in på denna punkt, är det viktigt att ta upp en annan: Det är oklart om sandinisterna skulle ha kunnat vinna valet 1990, även om de inte hade gjort några misstag. Om FSLN hade vunnit valet, förstod de flesta nicaraguaner att de ekonomiskt bistra tiderna skulle fortsätta och att hotet om en militär konflikt var överhängande – det skulle USA se till. Efter tio års sandinistiskt styre var levnadsstandarden nere på 1940 års nivå och den fortsatta värnplikten visade tydligt att sandinisterna inte ansåg att freden var nära förestående. ”Allt

²⁹ ”On Mexico's Second Six Year Plan”, s 226.

³⁰ a.a. s 226-227.

³¹ a.a. s 228.

skall bli bättre”, lovade FSLNs valslogan. Helt visst skulle sandinisterna ha kunnat valt ett bättre budskap, eftersom alla (anhängare inte mindre än motståndare) visste att om Daniel Ortega valdes till president, skulle åtminstone en del bli värre.

Av orsaker jag redan nämnt (och som förkastats men aldrig motbevisats av Lloyd D’Aguilar och Alan Benjamin) kunde omöjligtvis de nicaraguanska ekonomiska problemen lösas genom nationaliseringar under arbetarnas demokratiska planering. ”Vi skulle vilja ha socialism nu”, berättade Orlando Nunez för mig i början av januari.

Men vi måste inse den nationella ekonomins begränsningar. De teknologiska, handels och ekonomiska resurserna och den kunskap vi skulle behöva, finns inte i Nicaragua. Det är därför vi betraktar denna kritik som doktrinär – den ger oss inte mycket hjälp.

Orlando Nunez arbetade under Jaime Wheelock med jordreformer och skrev (tillsammans med Roger Brubach) den betydelsefulla boken *Fire in the Americas*. Enligt boken ”visar Nicaraguas djärva utmaning varför det är både möjligt och absolut nödvändigt för vänstern att ta initiativet på den amerikanska kontinenten.”³² Nunez är en revolutionär internationalist och kompromisslös marxist, lika mycket ”mensjevik” som Leo Trotskij.

Som vi sett är tron att det finns något sorts leninist-trotskistiskt kategoriskt imperativ mot en blandekonomi en ren illusion. Å andra sidan är det möjligt att resa en rad kritiska frågor om delar av FSLNs ekonomiska politik – samtidigt som man godtar blandekonomin i allmänhet. På så vis argumenterade en före detta rådgivare till FSLN, Carlos Vilas, att situationen för Nicaraguas arbetande folk skulle kunna förbättras om regeringen i sin politik skulle styra ekonomin för att möta den inhemska efterfrågan på konsumtionsvaror, i stället för att dessa skulle offras för att uppfylla den traditionella jordbruksexportens ekonomi. Han krävde också införandet av ”någon sorts fysisk, eller arbetarransonering... som skulle styras till sjukvård, utbildning, till mat för barnen, som ju är nästa generation revolutionära nicaraguaner.”³³

Samtidigt som man kan föra fram argument och motargument mot sådana taktiska inriktningar, är det viktigare att diskutera kritiken mot de materiella privilegier en del av FSLN-medlemmarna tillskansat sig. Man måste komma ihåg att bolsjevikerna under Lenins tid inrättade ett ”partimaximum” – en strikt gräns för inkomst, konsumtionsvaror, bostadsstandard o s v som medlemmarna tilläts. Ingen bolsjevik skulle tjäna mer än en välbetald yrkesarbetare. Det var på samma sätt förbjudet för partimedlemmarna att tillförsäkra sådana privilegier för familjer och vänner. Detta bidrog till att begränsa ojämlikheten, korrruptionen, demoraliseringen och förbittringen. Det stärkte bolsjevikernas moraliska auktoritet hos arbetarna och bönderna. Avsaknaden av ett sådant strikt, offentligt erkänt ”partimaximum” för FSLNs medlemmar tillät utvecklingen av en korrupsionsartad självsvåldighet bland en del av dem (långt ifrån alla). Detta gjorde sandinisterna sårbara för fientlig propaganda och en del av det folkliga stödet vittrade bort.

Revolutionär demokrati?

Dem fattigdom denna ojämlikhet alstrade, liksom den begränsade sociala rättvisa blandekonomin påtvingade, kan inte övervinnas i ett enskilt land. Endast om revolutionen sprider sig till andra länder blir detta möjligt. Ändå innebar inte detta att den nicaraguanska revolutionen nödtvunget skulle stagnera. Orlando Nunez berättade:

³² Roger Burbach och Orlando Nunez, *Fire in the Americas: Forging a Revolutionary Agenda*, Verso, London 1987, s 1.

³³ Alexander Cockburn i en intervju med Carlos Vilar, ”Who Whom? The Sandinistas and the Economy”, *Zeta Magazine*, december 1988, ss 24, 25.

Vi skulle vilja ha en revolution över hela världen. Men vi väntar inte på att detta skall ske, för att vi skall kunna hålla vår egen revolution levande. Vår överlevnad är en del av kampen. Vi utvidgar den politiska demokratin. Det är också ett sätt att föra revolutionen framåt.

Han hänvisade särskilt till valet, som han trodde FSLN skulle vinna. Ändå var hans vision mer långtgående än så, det visar hans bok. En del av hans kamrater arbetade seriöst med frågan om hur den nicaraguanska demokratin skulle fördjupas och bli mer radikal.

Men det är just i fråga om demokratin förändrade karaktär under sandinisterna som de riktigt kritiska frågorna bör ställas. David Close publicerade 1988 en artikel, i vilken han skrev följande:

Även om den sandinistiska staten varken slöt upp bakom den marxist-leninistiska eller liberal-pluralistiska modellen, liknade dess maskineri och praktik mer den senare, samtidigt som de ursprungliga målsättningarna låg närmare den förra.³⁴

Denna utveckling representerade en förändring av FSLN.

Under de första åren av sandinistiskt styre spelade massorganisationerna – fackföreningar och bondeorganisationer, ett livaktigt nätverk av grannskapskommittéer, grupper som representerade etniska minoriteter – en nyckelroll i den revolutionära processen. De var också en betydelsefull komponent i Statsrådet, en konsultativ församling som bidrog till att forma landets sociala och ekonomiska politik.

Efter 1984 ersattes emellertid av en mäktigare, lagstiftande institution, Nationalförsamlingen, i vilken massorganisationerna inte hade någon funktion. Till stora delar föll de samman. I den utsträckning de levde kvar, fanns det en stark tendens till att de bara fungerade som relativt underordnade odemokratiska enheter, som förde ut de beslut FSLNs ledarskap fattat. Detta rättfärdigades av behovet av att mobilisera massorna i försvaret av revolutionen när den ställdes inför kontrarevolutionens och imperialismens verkliga hot. Oavsett orsaken, förlorade den sandinistiska revolutionen allt mer sin karaktär som ett uttryck för de dynamiska folkliga organisationernas strävanden. I stället hämtade man, med David Closes ord, ”en avsevärd del av sin legitimitet genom valen och konstitutionen”.

Den nya regeringsapparatusens utveckling sedan 1984 och det tydliga, nya förhållandet till massorganisationerna... kan förebåda ytterligare dramatiska förändringar i det politiska systemet i sandinisternas Nicaragua.³⁵

Close tycks ha ansett att FSLN löpte risken att bli mindre radikalt, om än inte bli bortröstade.

Detta reser i sin tur ytterligare en fråga. James Petras har kritiserat sandinisterna för ”beslutet att äventyra den revolutionära processen genom att utlysa val mitt under brinnande krig och ekonomisk disintegration.” Han skriver:

De organiserade valen på kontrarevolutionens villkor. För sandinisterna var valet ett försök att få slut på kriget och inleda en utveckling. Men de skulle ha gjort slut på kriget och inlett återuppbyggnaden innan de höll valet.³⁶

Att vägra hålla val, skulle absolut inte ha stärkt det folkliga stödet. Men hur FSLNs valkampanj fördes är en annan sak. En journalist noterade att FSLN ”försökte tona ner sin revolutionära image, och rikta uppmärksamheten på Daniel Ortegas personliga utstrålning och

³⁴ David Close, *Nicaragua: Politics, Economics and Society*, Pinter Publishers, London 1988, s 144.

³⁵ a.a.

³⁶ James Petras, ”Flawed strategies planted seeds of Sandinista defeat”, *In These Times*, 21-27 mars, 1990, s 16.

på motståndarnas huvudkandidat, Violeta Barrios de Chamorro.”³⁷ En annan journalist beskrev Ortegas kampanj så här:

Från sandinisterna löd budskapet – efter Ortegas oundvikliga valseger skulle *‘Todo sera mejor’* (‘Allt skall bli bättre’). Talen varade vanligtvis i femton minuter, sedan sattes salsamusik på i högtalarna, medan Ortega kastade ut baseballbollar med autografen på till åskådarna.³⁸

Detta var uppenbarligen inte tillräckligt för att mobilisera till en valseger för FSLN.

Faktum är att det rådde en del förbittring över de pengar som lades ut på alla dessa autograf-försedda baseballbollar, mössor och T-shirts med Ortega, och (medan jag var i Nicaragua i början av januari) gratis leksaker från FSLNs kampanjarbetare till barnen i kvarteren. Försöket att föra en valkampanj i USA-stil verkar ha varit mindre välbetänkt, i synnerhet som Chamorros USA-understödda kampanj knappast kunde bemötas med samma medel. I en klarsynt och informativ artikel om valen, rapporterade Holly Sklar att sandinisterna lade ut 6,5 miljoner dollar på kampanjen, ”till stor del hämtade från västeuropeiska organisationers gåvor och sandinisternas intäkter från medlemsavgifter och företag som tidningen *Barricada*.” Samtidigt stöttades Chamorros UNO-koalition – förutom generösa bidrag från landets fortfarande betydande företagarförening – med 12,5 miljoner \$ från den av den amerikanska administrationen uppbackade National Endowment for Democracy.³⁹

Traditionell borgerlig politik tenderar att reducera den demokratiska processen till en oerhört ytlig valkampanj, med smarta paroller och en frasrik men innehållslös framtoning och, i bästa fall, en oerhörd förenkling av frågorna. Detta har inte mycket att skaffa med den genomsyrat radikala vision om en verklig demokrati som sandinisterna redan från revolutionens inledning förde fram. Den innebar att folk skulle dras in i beslutsfattandet och meningsfullt delta i alla delar av Nicaraguas politiska, ekonomiska och kulturella liv. I så motto att en radikal demokrati banar vägen för en traditionell valrörelse, stärks naturligtvis borgarklassen. En verklig arbetardemokrati får på intet vis ställas i motsättning till ”borgerlig” politisk pluralism och val – men om inte det arbetande folket verkligen deltar i de beslut som rör deras eget liv, blir det lättare för kapitalister och imperialismen att manipulera med de demokratiska formerna för sina egna syften.

Å andra sidan bör man lägga märke till att valkampanjen var mer omfattande än så. De tre dagliga tidningarna var fyllda med en häftig debatt, intervjuer, kommentarer och polemik. Varje kväll deltog representanter från de partier som ställde upp i valet i TV-sända debatter; i kvarteren och på arbetsplatserna pratade FSLNs aktivister länge och väl med grannar och arbetskamrater.

Det grundläggande problemet var emellertid inte ytligheten i en del av kampanjen eller det faktum att valet hölls. Inte heller uppstod det genom FSLNs beslut att grunda en del av sin legitimitet genom valen och konstitutionen (det är ju inget fel med det i sig), eller ens genom misstaget att inte involvera massorganisationerna i statsstrukturen.

Men massorganisationernas nedgång som livfulla, relativt självständiga komponenter i Nicaraguas politiska liv, med en egen fungerande demokrati, har allvarligt försvagat revolutionen liksom FSLNs styrka. Det därför betydelsefullt att framträdande sandinister som jag intervjuade före valet, gjorde samma iakttagelse.

³⁷ Mark Uhlig, ”Ortega on the Campaign Trail”, *New York Times*, 14 februari 1990.

³⁸ Alma Guillermoprieto, ”Letter from Managua”, *The New Yorker*, 26 mars 1990, s 88.

³⁹ Holly Sklar, ”Many Nicaraguan Voters Cry Uncle”, *Zeta Magazine*, april 1990, ss 17-18.

Lärdomar för framtiden

Direktören för FSLNs Nationella sociala och ekonomiska forskningsinstitut, Fransico Lopez, förklarade för mig (liksom Orlando Nunez hade gjort) att det arbetande folkets politiska styre hade upprättats genom den sandinistiska revolutionen, men bara i begränsad omfattning. För det första hade den politiska makten berövats borgarklassen. För det andra hade en regim, som hängivet försvarade det arbetande folkets intresse, kommit till makten. För det tredje fanns det delar i den politiska processen (också valet 1990) som gav det arbetande folket ett reellt inflytande. Men, betonade Lopez, det nicaraguanska folket hade inte de instrument för att utöva statsmakten, som Karl Marx och Friedrich Engels talade om i *Kommunistiska Manifestet* och som Lenin diskuterade i *Staten och revolutionen*. Han trodde att revolutionens framtid var avhängig de framsteg som gjordes för att tillförsäkra en sådan radikal demokrati, och han såg massorganisationerna som nyckeln till detta:

Jag tror att hela valprocessen skapar förutsättningar för en fred som gör det möjligt för våra massorganisationer, även fackföreningarna, att ta ett kvalitativt språng framåt: deras auktoritet och initiativförmåga stärks, så att de inte bara fungerar som transmissionsremmar mellan FSLN och arbetarna. De måste bli en kraft som verkligen försvarar hela den revolutionära processen, och inte bara försvarar vad som råkar vara regeringens politik. Vi tror att ett kvalitativt steg framåt kommer att tas.

Sofia Montenegro, veteran bland FSLNs aktivister som skriver för *Barricada*, funderade på hur man på nytt skulle vitalisera revolutionen:

Jag tror att organisationen måste demokratiseras mycket mer än hittills – men förändringen får inte bli cliché-artad... Förutsättningarna för att skapa ett demokratiskt tänkesätt handlar för mig allt mindre om att lyssna på någon föreläsning. Det är djupare, mer genomgripande än så – något som byggs upp, en socialisationsprocess. Det är nödvändigt att ha en fungerande process där ledare på alla ansvarighetsnivåer väljs: från basen, till mellanleden, till toppen. Vi tror att detta skapar en legitimitet.

Sofia Montenegro är en av Nicaraguas ledande feminister. Hon förklarade hur hennes feminism sammantvinnades med marxismen och aktiviteten i FSLN och drog upp mer allmänna riktlinjer för den revolutionära processen:

För det första måste man frigöra hela nationen för att skapa utrymme för att frigöra oss själva. Och detta är just vad som skett. Det finns inga förutsättningar för reformer om man inte deltar i revolutionens breda rörelse och sedan var och en slåss för sina särskilda intressen: indianerna för sina, kvinnorna för sina, bönderna för sina – alla. Detta har jag lärt mig av leninismen. Den uppfattning jag alltid haft om leninismen är dess organisationsförmåga. Att den är giltig har vi visat... Det finns ett dubbelt förhållande – medlemmar av [FSLN]-partiet och revolutionärer, och samtidigt feminister... Om vi kan omsätta något av leninismen i de feministiska idéerna finns det en stor potential. Vi har varit FSLNs redskap, vi föddes genom Fronten, det är här vi vunnit våra färdigheter, det är här vi har lärt oss kämpa. Dessa erfarenheter kan vi nu använda när vi tar itu med andra problem, som är mer komplexa... Jag förbehåller mig rätten att göra misstag, eftersom de som gör misstag är de som gör något. Vi har rätt att göra misstag, eftersom de ger oss lärdomar och erfarenheter.

Montenegro hänvisade till FSLNs förödande missgrepp på Atlantkusten, i synnerhet i förhållande till Miskito-, Sumu- och Rama-indianerna:

Ett av revolutionens största misstag var smärtsamt, och efter en smärtsam kamp, en erfarenhet... en princip som blivit en del av vår ideologi och en av Konstitutionens principer: enhet inom mångfalden, just respekten för någon som är annorlunda och har rätten att vara annorlunda. Det är en fantastisk idé, men den var inte självklar från första början, inte för någon, eftersom den inte fanns i vår kultur. Denna nation har förklarats pluralistisk, etniskt pluralistisk... Det som är bra för indianerna är bra för kvinnorna också. Att lära sig förstå det innebär att det som gäller indianerna är

lika giltigt för homosexuella. Det är giltigt för olika kulturer, färger, vad som helst – och sakta men säkert är detta på väg att genomsyra nicaraguanernas mentalitet.

Montenegro inriktade sig särskilt på kampen för kvinnans rättigheter, också den pågående kampen för kvinnans rätt till kontroll över sin egen kropp och frihet att skaffa barn på egna villkor, och för ekonomiska och kulturella förändringar som skulle göra det möjligt för alla kvinnor att utvecklas som fria och fullvärdiga människor. Hon betonade att kvinnans frigörelse var en grundläggande förutsättning för männens frigörelse, som gjorde männen till potentiella allierade, och som sammanflätade den feministiska kampen och den mer övergripande revolutionära kampen. Denna process såg hon som central för att föra revolutionen framåt: olika delar av befolkningen slåss för specifika krav som främjar deras egen frigörelse, inom ramen för en bredare revolutionär kamp.

För mig är detta verklig socialism eller demokratisering. Nu kan fyra idioter från ett politiskt parti ställa upp i ett val – det kan vem som helst göra, se bara på Christiani [i El Salvador]. Men det viktiga är att hela folkets samlade åsikter, hela folket, inte bara tre eller fyra individer, påverkas; hela nationen påverkas av det sätt du uppfattar världen. Detta är fantastiskt, fascinerande. För mig är detta avgörande. Jag nämner det bara som ett exempel, men det finns tusentals liknande saker.

Denna ökande demokratisering, den mest radikala och genomgripande demokrati och pluralism, är en grundläggande förutsättning för att kunna föra revolutionen framåt och bygga upp ett socialistiskt samhälle. Men detta leder oundvikligen till djupgående spänningar i den revolutionära processen i ett land som Nicaragua. FSLNs och den revolutionära kampens seger måste baseras på kampen för denna verkliga radikala demokrati. Men denna demokrati måste – för att vara verklig, för att göra det möjligt för människorna att verkligen få makten och materiellt skapa ett värdigt liv för alla – i allt högre grad kontrollera ekonomin. Denna demokrati måste växa över i en kollektiv kontroll över de resurser och industrier som hela samhället vilar på. Detta kräver att imperialismen, kapitalismen och även blandekonomin drivs tillbaka. Det kräver att man angriper de svåra objektiva villkor som omöjliggör revolutionens slutgiltiga seger, så länge den sluts inom gränserna för detta ekonomiskt utvecklade och sårbara land.

Även om mycket kan göras för att utveckla revolutionen innan socialismen uppnås, vill jag återkomma till den poäng jag hela tiden har gjort: den revolutionära internationalismen måste också utvecklas för att möjliggöra den så hett eftersträvade segern för socialismen. En elementär form av solidaritet med den nicaraguanska revolutionen är att kämpa för uppbygget av mäktiga revolutionära socialistiska rörelser i andra länder.

Kommer folkmakten störtas eller fördjupas?

Proletariatets diktatur (det nicaraguanska arbetande folkets hegemoni, eller ”politiska makt”) kan sägas ha upprättats genom den sandinistiska revolutionen. Innebär den borgerliga oppositionens valseger att denna makt helt enkelt begravs under en lavin av valsedlar? Kan den politiska makten gå över från en klass till en annan så lätt? Eller kan man ganska fånigt säga att det nu sitter ett borgerligt ledarskap i ledningen för proletariatets diktatur? Detta är frågor som alla som tar marxismen på allvar nu måste ge svar på.

Det är värt att notera att den före detta presidenten och FSLN-ledaren Daniel Ortega, efter Violeta Chamorros installation, fortsatt insistera på att valen och regeringsskiftena sker ”inom den nicaraguanska konstitutionens ramar”.⁴⁰ Konstitutionen är ett betydelsefullt dokument. FSLN lade ner mycket arbete på utarbetandet av det mellan valet 1984 och det slutgiltiga antagandet i början av 1987. I företalet till konstitutionen står det att den står för ”upprättandet av en lagligt system som skyddar och bevarar revolutionens landvinningar och som lägger

⁴⁰ Daniel Ortega, ”Why We Sandinistas Lost the Election”, *Newsday*, 26 april 1990, s 79.

grunden till ett nytt samhälle som strävar efter att avskaffa alla former av utsugning och ekonomisk, politisk och social jämlikhet för alla nicaraguaner och en absolut respekt för mänskliga rättigheter.”

Faktum är också att FSLN, med 40 procent av platserna i Nationalförsamlingen, är det största enskilda partiet i landet, med det största antalet aktivister och den högst utvecklade folkliga basen. FSLN fortsätter också ha ett dominerande inflytande i den sandinistiska folkarmén. FSLN gör nu även en verklig ansträngning för att återuppliva massorganisationerna.

Å andra sidan framträder för närvarande en trefaldig splittring inom de borgerliga politiska krafterna: en del kring Violeta Chamorro, som för närvarande söker samarbete med sandinisterna; en del som söker skarp konfrontation med FSLN för att försöka minska dess inflytande och rulla tillbaka revolutionens landvinningar så snart som möjligt; samt dödssvadroneerna, som representeras av de kontras-grupper som nästlat sig in i landet i hopp om att återta sina vapen och terrorisera befolkningen för att kunna upprätta en mer reaktionär maktbalans i Nicaragua.

Trots valnederlaget, har den sandinistiska revolutionen och det nicaraguanska arbetande folkets politiska hegemoni inte raserats. Detta är precis vad borgarklassen vill uppnå, men den är splittrad på frågan hur detta skall åstadkommas. För närvarande är t ex skrivningarna i den nicaraguanska konstitutionen – hur de skall tolkas, hur de skall tillämpas (eller inte tillämpas) – föremål för en tvistig debatt. Den nicaraguanska klasskampen intensifieras nu. Denna komplexa och svåra kamp kommer utsätta FSLN, de olika strömningarna inom FSLN, dess ledare, dess förmåga att även i fortsättningen utöva det revolutionära ledarskapet över Nicaraguas arbetande folk, för stora prövningar. För närvarande finns det olika, stridande konfliktcentra när det gäller auktoritet och makt i Nicaragua. Snart kommer något av dem att vara dominerande. Det viktiga är inte röster i ett val, konstitutionen, taktiska manövrar eller ens det revolutionära ledarskapets kvaliteter (även om det är en avgörande faktor i ekvationen), utan samhällsklassernas vardagliga kamp. Kampens utgång kommer avgöra huruvida det arbetande folkets politiska styre raseras eller i stället fördjupas och stärks.

För socialistiska aktivister, i synnerhet här i USA, måste vår revolutionära internationalism anta en mycket materiell form (som vi alla kan bidra till, oavsett olika uppfattningar om analysen av den nicaraguanska revolutionen) för att skapa ett utbrett medvetande och en slagkraftig rörelse som går emot USAs intervention i Centralamerika och i Karibien. Vidare måste vår revolutionära internationalism leda oss till att också i framtiden lär oss av den **fortsatta** nicaraguanska revolutionen – att vi lär oss, kritiskt och undersökande, i stället för att kritisera revolutionen för att den inte är tillräckligt ”ortodox”. Om vi gör detta, kommer vi så småningom lägga grunden till en seriöst inriktad revolutionär socialistisk rörelse, som här och på andra håll leder till det arbetande folkets seger i Nicaragua, USA och alla andra länder.

12 maj 1990

Översättning och redigering: *Lars ”Gus” Kaage*

Ur *Bulletin in Defense of Marxism*, juli-augusti 1990